

การพัฒนาสัมพันธภาพวัยรุ่น และผู้สูงอายุในครอบครัวของชุมชน โพรงมะเดื่อ



ธีรนันท์ วรรณศิริ และสมบัติ ประทักษ์กุลวงศา

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาสัมพันธภาพระหว่างวัยรุ่นและผู้สูงอายุ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักพัฒนาชุมชน 1 คน ที่ปรึกษานายกเทศมนตรี 1 คน พัฒนาชุมชน 1 คน ครูแนะแนว 1 คน และครอบครัว ซึ่งมีบุคคล 3 วัย กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้สูงอายุ และหลานวัยรุ่น อายุ 13-19 ปี จำนวน 17 ครอบครัว การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบวัดสัมพันธภาพระหว่างวัยรุ่นและผู้สูงอายุ ซึ่งวิเคราะห์หาค่าความเที่ยงด้วยสูตรสัมประสิทธิ์ Cronbach's Alpha ได้ 0.85 เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าร้อยละ และค่าเฉลี่ย ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. วัยรุ่นส่วนใหญ่เป็นเพศชายร้อยละ 52.9 ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงร้อยละ 76.5 ในครอบครัวมีผู้สูงอายุอยู่คนเดียวร้อยละ 52.9 มีสถานะเป็นคุณยายร้อยละ 52.9 ส่วนใหญ่ใจดีร้อยละ 70.6 ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวทั้งหมด 6 ครอบครัว ในจำนวนนี้ผู้สูงอายุเป็นหัวหน้าครอบครัว 4 ครอบครัว วัยรุ่นส่วนใหญ่รู้สึกอบอุ่นเมื่ออยู่ร่วมกับผู้สูงอายुर้อยละ 82.4 สัมพันธภาพระหว่างวัยรุ่นและผู้สูงอายุภายหลังได้รับการพัฒนาพบว่า มีคะแนนเพิ่มขึ้น

2. รูปแบบครอบครัว ได้แก่ 2.1 ผู้สูงอายุเป็นหัวหน้าครอบครัวจะมีเศรษฐกิจไม่ดี 2.2 ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวที่พ่อหรือแม่เป็นหัวหน้าครอบครัว 2.3 ครอบครัวที่มีบุคคล 3 วัย อยู่ร่วมกัน มีประเด็นความสัมพันธ์ ดังนี้ 1) ผู้สูงอายุเลี้ยงดูหลานตั้งแต่เล็ก หลานจะผูกพัน 2) พ่อแม่เป็นตัวอย่างที่หลานจะปฏิบัติตาม 3) การทำกิจกรรมร่วมกันในครอบครัวก่อให้เกิดสัมพันธภาพที่ดี 4) ผู้สูงอายุมีความสุขที่ได้อยู่กับครอบครัว

3. การพัฒนาสัมพันธภาพระหว่างวัยรุ่นและผู้สูงอายุ ได้แก่ 1) การวางแผนการอบรมปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม 2) การอบรมใช้หลักการสื่อสารระหว่างรุ่นและหลักภาวะ 4 โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของผู้สูงอายุ การพัฒนาการของวัยรุ่น การทำกิจกรรมร่วมกัน การคิดในสิ่งที่ได้ทำร่วมกัน 3) การพัฒนาต่อเนื่องโดยติดตามผลเป็นเวลา 2 เดือน

คำสำคัญ : สัมพันธภาพในครอบครัว วัยรุ่น ผู้สูงอายุ

สาขาวิชา การพยาบาลผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ



ธีรนันท์ วรรณศิริ

ผู้เขียนหลัก

คณะพยาบาลศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

อีเมล : wtranun@hotmail.com



The development of relationship between adolescent and elders in their families in Prongmaeur community

Theranun Wannasiri and Sombut Pratakkulvongsa

Field : Adult and geriatric nursing



Theranun Wannasiri

Corresponding Author

Faculty of Nursing

Nakhon Pathom Rajabhat University

Email : wtranun@hotmail.com

Abstract

The research and development aimed to develop the relationship between the adolescents and the elders. The sample were a Mayor advisor, a guidance teacher, a community developer, and 17 persons in families which at least 3 generations; an elder, a parent and a grandchild aged 13-19 years old stay together. The questionnaire of demographic data and the relationship between the adolescents and the elders with reliability test by Cronbach's Alpha at 0.85 were applied to collect data. The data were firstly analyzed by percentage, mean and standard deviation and then were done to compare the relationship between the adolescents and the elders before and after the relationship development process by mean while the qualitative data were analyzed by content analysis.

The research results

1. Most adolescents were male, 52.9%, while the elders were female, 76.5%. There was about half, 52.9% that only one elder stayed in family that most were maternal grandmothers. The 6 single-parent families, the elderly were head of the family, of four families. They could take care of themselves and were perceived as a kind-hearted one so most adolescents, 82.4% feel warm as staying with them. The relationship between the adolescents and the elders after the relationship development process increased score.

2. The pattern of family included 2.1) the elderly family leaders were in poor economic status, 2.2) single-parent families, 2.3) the families at least 3 generations lived together; The relationship pattern were 1) the elders took care of their grandchild since they were young so they developed closed relationship, 2) the adolescents followed the relationship pattern with the elders from their parents, 3) the family activities with all family members participating could enhance a better relationship, 4) the elders felt happy in staying with their family members.

3. The process of relationship development between the adolescents and the elders included planning, training by using intergeneration communication and BHAVANA 4 by giving knowledge for encouraging and understanding of the change in elderly, the development of adolescent, the cooperation in family activities, the reflection on good family's experiences done together and the continuity in development.

Keywords : Family relationship, Adolescents, Elders

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีจำนวนประชากรผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว เนื่องจากพัฒนาการทางด้านสาธารณสุข ทำให้อายุค่าเฉลี่ยของประชากรยืนยาวขึ้น ปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้จำนวนของผู้ที่เป็นผู้ป่วยตายในสังคมไทยเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย ปีพ.ศ. 2553 ประชากรไทยมีจำนวนประมาณ 63,776,000 คน ในจำนวนนี้เป็นประชากรผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ประมาณ 7,537,000 คน คิดเป็นร้อยละ 11.82 และมีประชากรวัยทำงาน (อายุ 15-59 ปี) 43,010,000 คน (Institute for Population and Social Research, 2010) อัตราส่วนศักยภาพการเกื้อหนุน หรืออัตราส่วนจำนวนประชากรอายุ 15-60 ปี ต่อประชากรตั้งแต่อายุ 60 ปีขึ้นไป เป็นตัวชี้วัดว่ามีจำนวนคนในวัยแรงงานที่มีศักยภาพในการดูแลเกื้อหนุนผู้สูงอายุ 1 คน มากน้อยเพียงใด จากสถานการณ์การเพิ่มจำนวนของผู้สูงอายุอย่างมาก มีผลให้อัตราส่วนคนวัยแรงงานที่มีศักยภาพในการเกื้อหนุนผู้สูงอายุมีแนวโน้มลดลงพบว่า อัตราส่วนนี้ลดลงในปีพ.ศ. 2551 ผู้สูงอายุ 1 คน มีคนวัยแรงงานดูแล 6 คน และในปีพ.ศ. 2573 จะมีคนวัยแรงงานเพียง 2 คน ดูแลผู้สูงอายุ 1 คน (สมศักดิ์ ชุณหรัศมิ์, 2552) ความสูงวัยทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง 3 ด้านใหญ่ๆ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม ปัญหาทางร่างกาย ได้แก่ ปวดข้อ ปวดหลัง ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญของผู้สูงอายุ พบว่ามีความชุกถึง 1 ใน 3 ของปัญหาสุขภาพทั้งหมด และกลุ่มโรคเรื้อรังที่พบบ่อย ได้แก่ โรคความดันโลหิตสูง เบาหวาน หลอดลมอุดกั้นเรื้อรัง โรคหัวใจ และหลอดเลือด (จันทร์เพ็ญ ชูประภววรรณ, 2543) อังนิน ศิริพันธุ์ สาสัจย์, 2551) ปัญหาเหล่านี้มีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตและการอยู่ร่วมกันในครอบครัว โดยเฉพาะกรณีที่ช่วยตนเองไม่ได้

วัยรุ่นเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นหลายด้าน ทำให้ต้องมีการปรับตัวหลายด้านพร้อมๆ กัน เป็นวัยที่จะเกิดปัญหาได้มาก การปรับตัวได้สำเร็จจะช่วยให้วัยรุ่นพัฒนาตนเองจนเกิดบุคลิกภาพที่ดี ซึ่งจะเป็นพื้นฐานสำคัญของการดำเนินชีวิตต่อไป วัยรุ่นจะเกิดขึ้นเมื่อเด็กอายุประมาณ 12-13 ปี เพศหญิงจะเข้าสู่วัยรุ่นเร็วกว่าเพศชาย 2 ปี และจะเกิดการพัฒนาไปจนถึงอายุ 18 ปี จึงจะเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ การเปลี่ยนแปลงอย่างมากในการพัฒนาด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านร่างกาย มีการเปลี่ยนแปลงขนาดและความสูง ระดับฮอร์โมน และการเปลี่ยนแปลงของอวัยวะเพศ เป็นต้น ด้านจิตใจมีความคิดเกี่ยวกับตนเอง มีเอกลักษณ์ (Identity) มีภาพลักษณ์ของตนเอง (Self image) ต้องการยอมรับจากผู้อื่น (Acceptance) มีความภาคภูมิใจตนเอง (Self control) ด้านอารมณ์ มีอารมณ์เปลี่ยนแปลงง่าย การพัฒนาทางจริยธรรม (Moral development) และด้านสังคม

วัยนี้จะเริ่มห่างบ้านไม่ค่อยสนิทสนมคลุกคลีกับพ่อแม่พี่น้องเหมือนเดิมแต่จะสนใจเพื่อนมากกว่า (พนม เกตุมาน, 2550)

สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานที่เป็นหลักสำคัญที่สุดของสังคม เป็นรากฐานของการพัฒนาคนและสังคม โดยทำหน้าที่หล่อหลอมและขัดเกลาความเป็นมนุษย์ให้แก่สมาชิกในครอบครัวด้วยการอบรมเลี้ยงดู พร้อมทั้งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และถ่ายทอดวัฒนธรรมของสังคมให้แก่สมาชิกครอบครัว เพื่อให้สมาชิกครอบครัวมีพัฒนาการตามวัย และเติบโตเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ รู้จักหน้าที่ความรับผิดชอบ และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ สถาบันครอบครัวได้เริ่มอ่อนแอลงนับจากที่ประเทศไทยได้เผชิญกับกระแสโลกาภิวัตน์ เริ่มตั้งแต่พ.ศ. 2533-2553 ทำให้ตลอดระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมา สังคมไทยได้เผชิญกับสภาพแวดล้อมที่นำไปสู่ความอ่อนแอของครอบครัว โดยซึมซับวัฒนธรรมตะวันตกมาอย่างต่อเนื่องจนทำให้สังคมไทยและคนในสังคมมีการเปลี่ยนแปลงในด้านวิถีการดำเนินชีวิตและวิถีวัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว ขณะที่โครงสร้างทางสังคมไทยยังไม่สามารถปรับตัวได้ทัน คนไทยจึงต้องเผชิญกับวิกฤตเรื่องค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม และพฤติกรรมที่มีการเลียนแบบวัฒนธรรมการบริโภค นิยม วัตถุนิยม และการให้ความสำคัญกับเงิน การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเริ่มต้นจากเมืองหลวงและกระจายตัวไปสู่เมืองใหญ่ และจากเมืองใหญ่ไปสู่ชนบท โดยอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยและสื่อทุกแขนงเป็นตัวเชื่อมร้อยให้ทุกพื้นที่ของประเทศไทยได้รับผลกระทบจากวิกฤติทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างทั่วถึง ดังนั้นจึงจำเป็นต้องสร้างสถาบันครอบครัวให้มีความเข้มแข็ง โดยเริ่มจากบุคคลในครอบครัวมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน ได้แก่ การดูแลเอาใจใส่กัน การใช้เวลาทำกิจกรรมร่วมกัน การแสดงออกซึ่งความรักและความเอื้ออาทรต่อกัน การพูดคุยปรึกษาหารือกัน และการปฏิบัติบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสมของสมาชิกในครอบครัว (สายสุรี จุติกุล, 2540; มนัส วณิชชานนท์, 2550; บังอร เทพเทียน และคณะ, 2551) ผู้สูงอายุส่วนใหญ่อาศัยอยู่กับครอบครัว ซึ่งเป็นแหล่งสนับสนุนพื้นฐานที่สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมไทย การให้การดูแลผู้สูงอายุแสดงถึงความเคารพ กตัญญูทดแทน การสนับสนุนจากครอบครัวจึงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชนบทผู้สูงอายุยังอยู่ในครอบครัวของบุตรที่แต่งงานแล้ว และช่วยเหลือหลาน เรียกว่าเป็นครอบครัว 3 วัย ประกอบด้วย บุคคลรุ่นปู่ตายาย พ่อแม่ ลูก เป็นครอบครัวขยายซึ่งส่วนใหญ่พ่อแม่จะประกอบอาชีพนอกบ้าน ในปัจจุบันรุ่นพ่อแม่เป็นรุ่นที่ดูแลผู้สูงอายุ ส่วนรุ่นลูกหลานจะดูแลผู้สูงอายุในอนาคตที่นับวันจะมีจำนวนมากขึ้น วัยรุ่นและผู้สูงอายุมีความแตกต่างระหว่างวัยมาก ถ้าบุคคล 2 วัยนี้ไม่เข้าใจกัน ก็เกิดปัญหาในครอบครัว

ผู้สูงอายุจะถูกทอดทิ้ง และวัยรุ่นไม่ได้รับการอบรมสั่งสอนสิ่งที่ดีงาม

ตำบลโพรงมะเดื่อ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม เป็นชุมชนกึ่งเมือง ประชากรในเขตเทศบาลทั้งหมด 10,569 คน จำนวนผู้สูงอายุ 1,400 คน (เทศบาลตำบลโพรงมะเดื่อ, 2557) และประชากรนอกเขตเทศบาลจำนวน 9,398 คน มีผู้สูงอายุประมาณ 1,100 คน (อบต.โพรงมะเดื่อ, 2557) รวมประชากรผู้สูงอายุทั้งหมดประมาณร้อยละ 10 ผู้สูงอายุส่วนใหญ่อยู่ในครอบครัว จะอยู่บ้านดูแลหลาน มีน้อยรายที่ประกอบอาชีพนอกบ้าน ประชากรในชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมและรับจ้าง ส่วนพ่อแม่ที่อยู่ในวัยแรงงานส่วนใหญ่จะทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมในชุมชนหรือภายนอก บุตรจึงอยู่กับผู้สูงอายุที่อยู่ในครอบครัวมากกว่าพ่อแม่ การอยู่ร่วมกันของสมาชิกในครอบครัวอย่างมีความสุขโดยการมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน โดยเฉพาะวัยรุ่นกับผู้สูงอายุซึ่งมีช่องว่างระหว่างวัยมาก การพัฒนาสัมพันธภาพระหว่างวัยรุ่นและผู้สูงอายุ จึงเป็นพื้นฐานให้เกิดครอบครัวอบอุ่น เข้มแข็ง นำประเทศชาติไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยเพื่อ

1. ศึกษารูปแบบครอบครัว 3 วัย
2. พัฒนาสัมพันธภาพระหว่างผู้สูงอายุและวัยรุ่นในครอบครัว

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษานี้ คณะผู้วิจัยใช้วิธีปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยศึกษาที่ตำบลโพรงมะเดื่อ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม กลุ่มตัวอย่างเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) ดังนี้

1. ทีมผู้วิจัย
2. นักพัฒนาชุมชน 1 คน
3. ที่ปรึกษานายกเทศมนตรี 1 คน
4. อาจารย์แนะแนวโรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม
5. ครอบครัว 3 วัย จำนวน 17 ครอบครัว กลุ่มตัวอย่าง

ได้แก่ ผู้สูงอายุและวัยรุ่นในครอบครัว

กรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้กรอบแนวความคิดการศึกษาองค์ประกอบของสัมพันธภาพในครอบครัวระหว่างผู้สูงอายุและนักศึกษาระดับมัธยมศึกษา ได้แก่ 1) การมีกิจกรรมด้วยกัน 2) การสื่อสาร 3) ความผูกพันรักใคร่ 4) การให้กำลังใจและการช่วยเหลือ 5) การเข้าอกเข้าใจซึ่งกันและกัน (วันเพ็ญ แว่ววิรุฬห์ ธรรม

ไพโรจน์ และกรวรรณ สุวรรณสาร, 2553)

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสัมพันธภาพในครอบครัว

1. แนวคิดด้านครอบครัว

ครอบครัว หมายถึง บุคคลที่อยู่รวมกันเป็นครอบครัว และหมายรวมถึงผู้ที่ข้ามช่วงอายุอาศัยอยู่ด้วยกัน เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย อาศัยอยู่กับหลาน (จิราพร ชมพิกุล และคณะ, 2552) นักมานุษยวิทยาวัฒนธรรมและสังคมได้สำรวจแบบของครอบครัวมนุษย์ในสังคมต่างๆ ได้แบ่งรูปแบบครอบครัวออกเป็น 4 แบบ ได้แก่ 1) ครอบครัวเดี่ยวหรือพื้นฐานตามปกติ ประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก หรือกำหนดให้ญาติบางคนอาศัยอยู่กัน 2) ครอบครัวขยาย 3) ครอบครัวซ้อน ได้แก่ ครอบครัวที่อนุญาตให้ชายหรือหญิงมีภรรยาหรือสามีมากกว่าหนึ่งคนในขณะเดียวกันได้ และ 4) ครอบครัวสาระ ได้แก่ ครอบครัวที่ขาดภาพของพ่อในฐานะหัวหน้าครอบครัวที่มีอำนาจเป็นตัวหลักในการเลี้ยงดูครอบครัว จึงมีแม่เป็นแกนกลางหลักของครอบครัว (สนธิ สมัครการ, 2539)

สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานที่เป็นหลักสำคัญที่สุดของสังคม เป็นรากฐานของการพัฒนาคนและสังคม โดยทำหน้าที่หล่อหลอมและขัดเกลาความเป็นมนุษย์ให้แก่สมาชิกในครอบครัว ด้วยการอบรมเลี้ยงดู พร้อมทั้งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และถ่ายทอดวัฒนธรรมของสังคมให้แก่สมาชิกครอบครัว เพื่อให้สมาชิกครอบครัวมีพัฒนาการตามวัยและเติบโตเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ รู้จักหน้าที่ความรับผิดชอบ และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ สถาบันครอบครัวได้เริ่มอ่อนแอลงนับจากที่ประเทศไทยได้เผชิญกับกระแสโลกาภิวัตน์ เริ่มตั้งแต่พ.ศ. 2533-2553 ทำให้ตลอดระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมา สังคมไทยได้เผชิญกับสภาพแวดล้อมที่นำไปสู่ความอ่อนแอของครอบครัวโดยได้ซึมซับวัฒนธรรมตะวันตกมาอย่างต่อเนื่องจนทำให้สังคมไทยและคนในสังคมมีการเปลี่ยนแปลงในด้านวิถีการดำเนินชีวิตและวิถีวัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว ดังนั้น จึงจำเป็นต้องสร้างสถาบันครอบครัวให้มีความเข้มแข็ง โดยเริ่มจากบุคคลในครอบครัวมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน ได้แก่ การดูแลเอาใจใส่กัน การใช้เวลาทำกิจกรรมร่วมกัน การแสดงออกซึ่งความรักและความเอื้ออาทรต่อกัน การพูดคุยปรึกษาหารือกัน และการปฏิบัติบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสมของสมาชิกในครอบครัว (สายสุรี จุติกุล, 2540; มนัส วณิชชานนท์, 2550; บังอร เทพเทียน และคณะ, 2551)

2. แนวคิดสัมพันธภาพในครอบครัวของผู้สูงอายุ

สัมพันธภาพในครอบครัว หมายถึง ความผูกพันรักใคร่ ความใกล้ชิดคุ้นเคยสนิทสนมระหว่างบิดา มารดา และบุตร รวมตลอดถึงเครือญาติและบุคคลอื่นๆ ในครอบครัวที่

อาศัยอยู่ในครัวเรือนนั้นๆ ด้วยความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวเป็นเรื่องที่จะก่อให้เกิดผลดี หรือก่อให้เกิดปัญหา และเป็นมูลเหตุแห่งปัญหานานาประการ (ศรีทัฬหภูมิ รัตนโกศล, 2527) ถ้าความสัมพันธ์มีลักษณะเป็นความปรองดองรักใคร่กลมเกลียวในครอบครัว นับว่าเป็นลักษณะสัมพันธ์ภาพที่ดี ความสัมพันธ์ในครอบครัวเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติเกิดจากสมาชิกในครอบครัวซึ่งประกอบด้วย ปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ ลูก หลาน พี่น้องมีความรัก ความผูกพัน ความใกล้ชิดสนิทสนม เอาใจใส่เลี้ยงดูกัน ทำให้เกิดการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) เป็นแบบแผนของค่านิยมและการประพฤติปฏิบัติต่อกัน และมีผลถึงเครือญาติในระดับต่างๆ กัน สัมพันธภาพในครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญทำให้สมาชิกในครอบครัวอยู่ด้วยกันด้วยความรัก ความอบอุ่นและเอื้ออาทรต่อกัน สามารถดำรงความเป็นครอบครัวและสืบทอดความเป็นครอบครัว มีการศึกษาพบว่า เมื่อครอบครัวให้ความสำคัญและตระหนักถึงคุณค่าของผู้สูงอายุในครอบครัว จะส่งผลให้ผู้สูงอายุในครอบครัวนั้นมีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีความสุข (ศรีเมืองพลึงฤทธิ์, 2547) มีการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุที่ได้มีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ จะเป็นผู้มีสุขภาพจิตดี ซึ่งน่าจะมีผลทำให้ผู้สูงอายุมีระดับความพึงพอใจในชีวิตสูง มีชีวิตอยู่อย่างมีความสุขได้ ดังนั้นผู้สูงอายุที่ได้มีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ จะเป็นผู้มีสุขภาพจิตดี โดยเฉพาะการมีสัมพันธภาพที่ดีกับคนอื่นไม่ว่าจะเป็นคนวัยเดียวกัน คนต่างวัย คนในครอบครัว หรือเพื่อน น่าจะนำไปสู่การมีสุขภาพจิตที่ดีและการอยู่อย่างมีความสุขของผู้สูงอายุได้ ความผาสุกโดยทั่วไปของผู้สูงอายุหรือความรู้สึกเป็นสุขนั้น เกิดจากความรู้สึกภายในจิตใจที่ผู้สูงอายุมีความรู้สึกมีชีวิตชีวา มีความสามารถในการควบคุมตนเอง มีความรู้สึกเป็นสุขมากกว่าความวิตกกังวล ความรู้สึกซึมเศร้าและความห่วงใยเกี่ยวกับภาวะสุขภาพ (McDowell & Newell, 1987) การเพิ่มขึ้นของครัวเรือนขยาย ทำให้บทบาทของปู่ย่าตายายมีความสำคัญมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของปู่ย่าตายายในการช่วยเหลือเลี้ยงดูหลาน ในสังคมไทยปัจจุบันทั้งในเมืองและชนบท ปู่ย่าตายายมีเวลาอยู่กับหลานมากกว่าพ่อแม่เพราะเป็นผู้ดูแลเลี้ยงดู ปู่ย่าตายายยังคงมีความสำคัญในการชักจูงจิตใจและความรู้สึกนึกคิดของหลานในครอบครัวตั้งแต่เล็กจนกระทั่งเข้าสู่วัยรุ่น

วัยรุ่นเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม ทำให้ต้องมีการปรับตัวหลายด้านพร้อมๆ กัน เป็นวัยที่จะเกิดปัญหาได้มาก การปรับตัวได้สำเร็จจะช่วยให้วัยรุ่นพัฒนาตนเองเกิดบุคลิกภาพที่ดี ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการดำเนินชีวิตต่อไป วัยรุ่นแบ่งเป็นช่วงได้ 3 วัย ได้แก่ วัยแรกรุ่น อายุ 10-13 ปี จะมีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายทุกระบบ มีอารมณ์หงุดหงิดง่าย วัยรุ่นตอนกลาง

14-16 ปี เป็นช่วงที่ยอมรับสภาพร่างกาย มองหาเอกลักษณ์ของตน อยากจะพึ่งพาพ่อแม่ และวัยรุ่นตอนปลายอายุ 17-19 ปี เป็นเวลาของการฝึกฝนอาชีพ มีความผูกพันกับเพื่อนต่างเพศ สภาพร่างกายเปลี่ยนแปลงเติบโตโดยสมบูรณ์ (สุริยเดว ทรีปาตี, 2553) โดยสรุปวัยรุ่นมีการพัฒนาด้านต่างๆ ได้แก่ 1) ด้านร่างกายมีการเปลี่ยนแปลงทางเพศ 2) พัฒนาการทางจิตใจมีความคิดเกี่ยวกับตนเองมีเอกลักษณ์ (Identity) มีภาพลักษณ์ของตนเอง (Self image) ต้องการการยอมรับจากผู้อื่น (Acceptance) มีความภาคภูมิใจตนเอง (Self control) อารมณ์เปลี่ยนแปลงง่าย มีจริยธรรม (Moral development) และ 3) พัฒนาการทางสังคม วัยนี้จะเริ่มห่างบ้านไม่ค่อยสนิทสนมคลุกคลีกับพ่อแม่พี่น้องเหมือนเดิม แต่จะสนใจเพื่อนมากกว่า (พนม เกตุมาน, 2550)

3. แนวคิดการพัฒนาความสัมพันธ์ผู้สูงอายุและวัยรุ่น การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal communication)

การสื่อสารระหว่างบุคคลเป็นกระบวนการของปฏิสัมพันธ์ระหว่างคน 2 คน ที่ส่งและรับข้อมูลข่าวสารที่มีความหมายระหว่างกัน (R. M. Berko et al, 1959 อ้างใน กาญจนาก้าวเทพ, 2555) เป้าหมายของการสื่อสารระหว่างบุคคลมีหลากหลาย ได้แก่ การให้ข้อมูลข่าวสาร การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การทำความรู้จักซึ่งกันและกัน การกระชับความสัมพันธ์ เสริมขวัญให้กำลังใจ แสดงความเป็นมิตร โดยการสื่อสารระหว่างบุคคลกับผู้สูงอายุ การสื่อสารเป็นช่องทางการให้การสนับสนุนทางสังคม (Social support) การสื่อสารและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลทั้งที่ดีและไม่ดีจะนำไปสู่สุขภาวะทั้งทางร่างกายและจิตใจต่อผู้สูงอายุ ดังนี้ (J. Harwood, 2007 อ้างใน กาญจนาก้าวเทพ, 2555)

1. การให้ความช่วยเหลือในงานต่างๆ หรือดูแลเมื่อเจ็บไข้
2. หน้าที่เพิ่มภูมิคุ้มกันทั้งทางร่างกายและจิตใจ (Enhance immune function)
3. การป้องกันให้ปลอดภัยจากอารมณ์ความรู้สึกด้านลบ จะช่วยป้องกันโรคที่เกิดจากความวิตกกังวล
4. การกระตุ้นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ (Health-related behavior) เช่น การออกกำลังกายด้วยกันในครอบครัว เป็นต้น
5. การกระตุ้นความรู้สึกว่าตนเองมีความสามารถ (Sense of self-efficacy) ซึ่งก่อให้เกิดมีสุขภาพที่ดีและการมีชีวิตที่ดี

การสื่อสารระหว่างรุ่นจะเกิดขึ้นได้จากการยอมรับอีกฝ่ายหนึ่ง (Accommodating) การเปิดเผยตนเอง (Self-disclosure) และการให้แรงสนับสนุน (Social support) ปัจจัยที่ทำให้เกิดการ

สื่อสารและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างรุ่นวัย เช่น ระหว่างผู้สูงอายุกับวัยรุ่นได้แก่ ความใกล้ชิดกัน และการรับรู้ที่คนแต่ละรุ่นต่างมีต่อกันและกัน รูปแบบการสื่อสารที่ใช้ มีรายงานการวิจัยการสื่อสารระหว่างรุ่น เช่น การเล่าเรื่องโดยผู้สูงอายุเล่าให้บุตรหลานฟัง การแสดงบทบาทเชิงสัญลักษณ์ (Symbol role) คือ ผู้สูงอายุเล่นบทเป็นตัวแทนของวงศ์ตระกูลด้วยการสอดแทรกถ่ายทอดค่านิยมของครอบครัว ประวัติ และความภาคภูมิใจในวงศ์ตระกูลไปสู่บุตรหลาน เป็นต้น (กาญจนา แก้วเทพ, 2555)

แนวคิดหลักภาวนา 4

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยใช้แนวคิดหลักภาวนา 4 ซึ่งภาวนาแปลว่า ทำให้เจริญ ทำให้มีขึ้น หรือฝึกอบรม ในภาษาบาลีมีความหมายว่า พัฒนา มีรายละเอียด ดังนี้ (พระพรหมคุณาภรณ์ : ป.อ. ปยุตโต อ้างในอนุกุล บุญรักษา, 2554)

1. กายภาวนา คือ การเจริญกาย พัฒนากาย การฝึกอบรม ให้รู้จักติดต่อกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษ ให้กุลธรรมงอกงาม ให้กุลธรรมเสื่อมสูญ การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ มีการใช้ดาหูฟังอย่างมีสติ

2. ศีลภาวนา คือ การเจริญศีล พัฒนาศีล การฝึกอบรมศีลให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัยไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้ด้วยดีเกื้อกูลแก่กัน

3. จิตตภาวนา คือ การเจริญจิต พัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตใจให้เข้มแข็งมั่นคง เจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีการเมตตา มีฉันทะ ขยันหมั่นเพียร อุตุน มีสมาธิ และสดชื่นเบิกบาน เป็นสุขผ่องใส เป็นต้น

4. ปัญญาภาวนา คือ การเจริญปัญญา พัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นแจ้งโลกและชีวิตตามสภาวะ รู้จักคิด รู้จักพิจารณา รู้จักแก้ปัญหา รู้จักจัดทำดำเนินการต่างๆ ด้วยปัญญาที่บริสุทธิ์ ซึ่งมองดูรู้เข้าใจเหตุปัจจัย

สรุปแนวคิดทฤษฎีหลักภาวนา 4 เป็นหลักธรรมที่ผู้ปฏิบัติเมื่อปฏิบัติตามแล้วจะมีผลดีทั้งสิ้น ได้แก่ กายภาวนา ศีลภาวนา จิตตภาวนา และปัญญาภาวนา เมื่อบุคคลในครอบครัวได้ปฏิบัติแล้วจะก่อให้เกิดความสุขในครอบครัว

4. งานวิจัยเกี่ยวกับสัมพันธภาพในครอบครัว

งานวิจัยเกี่ยวกับสัมพันธภาพของครอบครัวมีดังนี้ ครอบครัวที่มีสัมพันธภาพที่ดีควรจะต้องมีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความรัก ความผูกพันกันของสมาชิกในครอบครัว สมาชิกทุกคนในครอบครัวต้องเอาใจใส่ดูแลและเอื้ออาทรต่อกัน สมาชิกในครอบครัวต้องเคารพซึ่งกันและกัน สมาชิกใน

ครอบครัวทุกคนต้องให้อภัยกัน ต้องรู้จักสื่อสารกันภายในครอบครัว และต้องใช้เวลาร่วมกันอย่างมีคุณค่า (สายสุรี จุติกุล, 2540; อรอนงค์ กุลณรงค์ และคณะ, 2555) การสร้างครอบครัวให้เข้มแข็งนั้น ปัจจัยที่สำคัญประการแรก คือ ความสัมพันธ์ในครอบครัว (บังอร เทพเทียน และคณะ, 2551) จากการศึกษาสัมพันธภาพในครอบครัวกับความพึงพอใจในชีวิตครอบครัวของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม พบว่า สัมพันธภาพของกลุ่มตัวอย่างโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อแยกเป็นรายด้าน ได้แก่ ด้านความรักเคารพนับถือซึ่งกันและกัน สมาชิกมีความรักและเอื้ออาทรต่อกัน ให้การดูแลและเอาใจใส่กันทั้งในยามทุกข์และสุข ห่วงใยและให้ความช่วยเหลือกัน ด้านการทำความกิจกรรมร่วมกันในครอบครัว ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และแก้ปัญหาขัดแย้งด้วยเหตุผล สมาชิกเมื่อมีความคิดเห็นขัดแย้งกัน ส่วนใหญ่จะหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าเพื่อจะได้ไม่เกิดปัญหา (อัยยธมมา อวยวณิชกร, 2550) จากการศึกษาความอบอุ่นของครอบครัวไทย ความสุขที่ยั่งยืน ผลการวิจัยพบว่า สัมพันธภาพในครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญทำให้สมาชิกในครอบครัวอยู่ร่วมกันด้วยความรักความอบอุ่น และเอื้ออาทรต่อกัน สามารถดำรงความเป็นครอบครัวและสืบทอดความเป็นครอบครัว เมื่อครอบครัวมีความรักความอบอุ่น สมาชิกก็จะมีสภาพจิตใจที่ดี มีความมั่นคงทางอารมณ์ มีพลังที่จะสามารถเผชิญกับปัญหาต่างๆ ในสังคมได้อย่างเข้มแข็ง (มนัส วณิชชานนท์, 2550)

สรุป สัมพันธภาพในครอบครัวมีความสำคัญ เป็นพื้นฐานของครอบครัวที่ทำให้เกิดครอบครัวเข้มแข็ง โดยสมาชิกในครอบครัวต้องมีความรัก เอื้ออาทรต่อกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ร่วมคิด ตัดสินใจแก้ปัญหาด้วยกัน ซึ่งจะนำพาครอบครัวไปสู่ความสุข

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากร ได้แก่ บุคคลที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาสัมพันธภาพวัยรุ่นและผู้สูงอายุมีดังนี้ ผู้ที่รับผิดชอบงานพัฒนาชุมชนในเทศบาล อาจารย์ที่ปรึกษาในโรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม และครอบครัว 3 วัย ประกอบด้วย รุ่น ปู่ ย่า ตา ยาย และหลานวัยรุ่นที่กำลังศึกษาที่โรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม ที่อาศัยในตำบลโพรงมะเดื่อ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม มีทั้งหมดจำนวน 26 ครอบครัว

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างเลือกอย่างเจาะจง ได้แก่

- นักพัฒนาชุมชนของเทศบาล 1 คน ซึ่งมีหน้าที่

ดูแลครอบครัวในชุมชน ให้การช่วยเหลือหรือแก้ไขปัญหาในครอบครัว เช่น ผู้สูงอายุถูกทอดทิ้ง ความรุนแรงในครอบครัว ให้ทุนการศึกษานักเรียน เป็นต้น

- ที่ปรึกษานายกเทศมนตรี 1 คน อดีตเป็นนายกเทศมนตรี และให้การช่วยเหลือครอบครัวที่มีปัญหาในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

- อาจารย์แนะแนวโรงเรียนมัธยมศึกษาจำนวน 1 คน รับผิดชอบดูแลนักเรียนด้านการเรียนและความประพฤติ จะเยี่ยมบ้านนักเรียนเป็นครั้งคราว

- ผู้สูงอายุและวัยรุ่นในครอบครัว 3 วัย จำนวน 17 ครอบครัว เนื่องจากบ้านอยู่ในตำบลโพรงมะเดื่อ

2. อุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

อุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้ ได้แก่

- แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุและวัยรุ่น

- แบบสอบถามสัมพันธภาพของผู้สูงอายุและวัยรุ่น โดยดัดแปลงแบบวัดสัมพันธภาพของผู้สูงอายุและนักเรียนระดับมัธยมศึกษาของ วันเพ็ญ แววีร์คุปต์ ฐิติวัลค์ ธรรมไพโรจน์ และกรวรรณ สุวรรณสาร (2553)

- แบบสัมภาษณ์สัมพันธภาพของผู้สูงอายุและวัยรุ่น โดยนำแบบสอบถามสัมพันธภาพของผู้สูงอายุและวัยรุ่นมาดัดแปลงเป็นแบบสัมภาษณ์

3. การหาคุณภาพเครื่องมือ

แบบวัดสัมพันธภาพระหว่างผู้สูงอายุและวัยรุ่นในครอบครัว หาความเที่ยง (Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 2 ท่าน และปรับแบบสอบถามตามคำแนะนำผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วนำมาหาค่าความตรง (Reliability) ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาคเท่ากับ .85 ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (Triangulation) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและน่าเชื่อถือ ผู้วิจัยจึงใช้วิธีตรวจสอบข้อมูลโดยการสอบถามผู้ให้ข้อมูลในครอบครัวโดยใช้คำถามที่มีความสัมพันธ์กัน เก็บข้อมูลในช่วงเวลาแตกต่างกัน และการยืนยันข้อมูล

4. การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง โดยนำโครงร่างและเครื่องมือวิจัย เสนอต่อคณะกรรมการจริยธรรมในมนุษย์และสัตว์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม และได้รับอนุมัติก่อนเก็บข้อมูล

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล มี 3 ระยะ ได้แก่

ระยะที่ 1 ศึกษาบริบทชุมชนและข้อมูลพื้นฐานในครอบครัว และวัดสัมพันธภาพระหว่างวัยรุ่นและผู้สูงอายุในครอบครัวโดยสอบถามวัยรุ่น

ระยะที่ 2 ระยะพัฒนาผู้สูงอายุและวัยรุ่น โดยการอบรมเชิงปฏิบัติการ

- การวางแผนการอบรมเชิงปฏิบัติการ โดยใช้การมี

ส่วนร่วมของชุมชน

- การอบรมเชิงปฏิบัติการ

- การกระตุ้นและส่งเสริมสัมพันธภาพในครอบครัว เป็นระยะเวลา 2 เดือน โดยการเยี่ยมบ้านหรือโทรศัพท์ทุก 2 อาทิตย์ และเสริมความรู้ที่บกพร่อง ในขณะเยี่ยมก็จะถามวัยรุ่นถึงการปฏิบัติกับผู้สูงอายุและสอบถามผู้สูงอายุว่า ได้รับการปฏิบัติจากผู้วัยรุ่นอย่างไร และให้วัยรุ่นเขียนพฤติกรรมที่ทำกิจกรรมร่วมกับผู้สูงอายุในแต่ละวัน

ระยะที่ 3 การประเมินผล โดยการวัดสัมพันธภาพของผู้สูงอายุและผู้สูงอายุภายหลังการพัฒนาสัมพันธภาพ และการสะท้อนคิดของกลุ่มตัวอย่าง

6. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา เพื่ออธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง และหาความแตกต่างของสัมพันธภาพก่อนและหลังการอบรมเชิงปฏิบัติการ โดยหาค่าเฉลี่ย วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาโดยเริ่มจากนำเทปที่บันทึกการสัมภาษณ์ไปถอดเทปแบบคำต่อคำ (Verbatim) หลังจากนั้นได้ทำการกำหนดรหัสให้ข้อมูลแบบบรรทัดต่อบรรทัด (Line by line) เพื่อเป็นการกำหนดความหมายและจัดแบ่งข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่ต่างๆ แล้วสร้างเป็นข้อสรุปเบื้องต้น โดยการนำข้อมูลมาจัดเข้าหัวข้อที่เหมาะสมและอธิบายวิเคราะห์ผลตามหัวข้อที่กำหนดไว้

ความรู้และความเชี่ยวชาญที่นำมาใช้

ความรู้และความเชี่ยวชาญที่นำมาใช้ในการพัฒนาสัมพันธภาพระหว่างวัยรุ่นและผู้สูงอายุ ได้แก่ การพยาบาลผู้สูงอายุ และการพยาบาลจิตเวช

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลส่วนบุคคล

ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงร้อยละ 76.5 ในครอบครัวมีผู้สูงอายุคนเดียวที่อาศัยอยู่คิดเป็นร้อยละ 52.9 ส่วนใหญ่เป็นคุณยายช่วยเหลือตัวเองได้ร้อยละ 82.4 เป็นครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวมี 6 ครอบครัวคิดเป็นร้อยละ 35.29 ในจำนวนนี้ผู้สูงอายุเป็นหัวหน้าครอบครัว 4 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 23.53

วัยรุ่นส่วนใหญ่เป็นเพศชายร้อยละ 52.9 กำลังศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น อายุ 13-15 ปี จำนวน 11 คน อยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย อายุ 17-18 ปี จำนวน 6 คน วัยรุ่นส่วนใหญ่มีความรู้สึกอบอุ่นเมื่ออยู่ร่วมกับผู้สูงอายुर้อยละ 82.4 ระดับการศึกษาสูงสุดของบิดาและมารดาอยู่ในระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 58.8 และ 70.6 ตามลำดับ บิดาและมารดาส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างคิดเป็นร้อยละ 70.6 และ 64.7 ในครอบครัวมีรายได้เพียงพอคิดเป็นร้อยละ 70.6

2. สถานการณ์ที่เป็นอยู่

บริบทของพื้นที่ตำบลโพรงมะเดื่อ จัดตั้งเมื่อวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ. 2539 ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองนครปฐม ประมาณ 17 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 26.418 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 16,511.25 ไร่ สภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม มีน้ำคลองชลประทานไหลผ่านสำหรับใช้ในการเกษตร การคมนาคมสะดวก มีถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก ถนนลาดยาง และลูกรัง จำนวนประชากรทั้งในเขตเทศบาล และอบต. ในปีพ.ศ. 2557 มีจำนวนครัวเรือน 2,293 ครัวเรือน มีประชากรในเขตเทศบาล จำนวน 10,569 คน ในจำนวนนี้เป็นผู้สูงอายุประมาณ 1,400 คน และเขตอบต. จำนวน 9,398 คน มีผู้สูงอายุ 1,100 คน ผู้สูงอายุส่วนใหญ่อยู่บ้าน ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม คือ เพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ รับจ้างโรงงานทั่วไป หรือรับจ้างโรงงานทำรองเท้าที่บ้าน มีโรงงานอุตสาหกรรมขนาดเล็กจำนวน 18 แห่ง ด้านสาธารณสุข ตำบลโพรงมะเดื่อ มีโรงพยาบาลประจำตำบล 2 แห่ง คือ รพ.สต.หุบรัก และโพรงมะเดื่อ ซึ่งเป็นศูนย์สุขภาพชุมชนทั้ง 2 แห่ง ในเขตเทศบาล มีโรงเรียนวัดโพรงมะเดื่อเป็นโรงเรียนประถมศึกษา และโรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคมเป็นโรงเรียนมัธยม จากการสำรวจนักเรียนมัธยมที่มีอายุตั้งแต่ 13-19 ปี ที่มีผู้สูงอายุอยู่ด้วยกัน มี 26 ครอบครัว แต่อยู่ในตำบลโพรงมะเดื่อมีจำนวน 17 ครอบครัว

จากการสำรวจของอาจารย์แนะแนวที่ไปเยี่ยมครอบครัวนักเรียนที่บ้าน พบว่านักเรียนส่วนใหญ่จะอยู่กับผู้สูงอายุ พ่อหรือแม่ยังไม่กลับจากทำงานนอกบ้าน จะกลับบ้านช่วงมืดหรือถ้าทำงานนอกเวลาก็จะกลับ 3-4 ทุ่ม ส่วนใหญ่ผู้ปกครองมีการศึกษาระดับประถมศึกษา มีอาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม หรือพ่อแม่ไปทำงานที่ไกลนานๆ จึงกลับมาบ้าน นอกจากนั้น เวลาโรงเรียนมีกิจกรรมที่ผู้ปกครองต้องเข้าร่วม จะได้รับความร่วมมือน้อย อ้างว่าจะต้องไปทำงาน

3. การพัฒนาสัมพันธภาพระหว่างวัยรุ่นและผู้สูงอายุ

การพัฒนาสัมพันธภาพระหว่างวัยรุ่นและผู้สูงอายุ ระยะปฏิบัติการกับผู้สูงอายุและวัยรุ่น ดำเนินการระหว่าง พฤษภาคม-กันยายน 2557 โดยมีรายละเอียด ดังนี้

- การวางแผนการอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาครอบครัว มาปรึกษากับกลุ่มตัวอย่างให้ร่วมกันคิด โดยการประชุมปรึกษากับนักพัฒนาชุมชน ที่ปรึกษานายกเทศมนตรี อาจารย์แนะแนว นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง และผู้สูงอายุจำนวนหนึ่ง โดยถามความรู้เรื่องผู้สูงอายุกับนักเรียนว่า ผู้สูงอายุมีการเปลี่ยนแปลงอะไร

บ้าง เราควรปฏิบัติอย่างไรต่อผู้สูงอายุ พบว่านักเรียนส่วนใหญ่จะบอกว่ายายยี่สิบนักเรียนจะไม่เข้าใจการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย จิตใจ และสังคมของผู้สูงอายุ ถ้าผู้สูงอายุไม่ได้เลี้ยงตั้งแต่แรกเกิดจะเห็นห่างกับผู้สูงอายุ และถามนักเรียนว่าเคยกอดและบอกรักผู้สูงอายุหรือไม่ ส่วนใหญ่จะไม่เคยทำ เพราะไม่กล้าบอก ยกเว้นนักเรียนชั้นมัธยมตอนต้นที่ผู้สูงอายุเลี้ยงตั้งแต่แรกเกิดจะทำบ่อย ผู้วิจัยจึงเสนอต่อผู้ร่วมประชุมว่า ควรสร้างความเข้าใจระหว่างผู้สูงอายุและวัยรุ่น และสร้างบรรยากาศที่ให้อายุรุ่นและผู้สูงอายุมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน

● การพัฒนาสัมพันธภาพ

- อบรมเชิงปฏิบัติการ โดยกลุ่มตัวอย่างที่เข้ารับการอบรม ได้แก่ นักพัฒนาชุมชน รองนายกเทศมนตรี อาจารย์แนะแนว วัยรุ่น และผู้สูงอายุ ใช้เวลา 1 วัน โดยกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดจะได้รับการอบรมพร้อมกัน การอบรมโดยใช้แนวคิดหลักภาวนา 4 (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตโต อ้างในอนุกุล บุญรักษา, 2554) และการสื่อสารระหว่างรุ่น ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 การฝึกกายภาวนา คือ การเจริญกายพัฒนากาย การฝึกอบรม ให้รู้จักคิดเกี่ยวกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้า โดยการให้ผู้สูงอายุและวัยรุ่นมีความเข้าใจกันทั้งด้านผู้สูงอายุและวัยรุ่น ได้แก่ การให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุและวัยรุ่น แบ่งออกเป็นด้านผู้สูงอายุ ได้แก่ เรื่องการเปลี่ยนแปลงของผู้สูงอายุด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ของผู้สูงอายุ การสื่อสารที่ดีระหว่างสมาชิกในครอบครัว การใช้หลักคุณธรรมในด้านการดำเนินชีวิต การถ่ายทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาสู่วัยรุ่น ด้านวัยรุ่น ได้แก่ การพัฒนาการของวัยรุ่น คุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การรู้จักหน้าที่ความรับผิดชอบต่อผู้สูงอายุ การมีพฤติกรรมที่ดีงาม และการมีพัฒนาการตามวัยอันสมควร การเป็นคนกตัญญูรู้คุณ การสื่อสารกับผู้สูงอายุ การดูแลช่วยเหลือผู้สูงอายุ คุณค่าของผู้สูงอายุ

กิจกรรมที่ 2 ศิลภาวนา จิตตภาวนา และปัญญาภาวนา เพื่อให้ผู้สูงอายุและวัยรุ่นปฏิบัติดีต่อกัน มีความเมตตาซึ่งกันและกัน ให้รู้จักคิดพิจารณาในสิ่งที่ดีต่อกัน โดยมีกิจกรรมดังนี้

- 1) ลมหายใจแห่งชีวิต ฝึกหายใจเข้าและออกยาวๆ และร้องเพลงดังดอกไม้บานด้วยกัน
- 2) ให้ผู้สูงอายุและวัยรุ่นแต่ละครอบครัวจับมือและอวยพรซึ่งกันและกัน
- 3) นึกถึงเหตุการณ์ที่ในครอบครัวได้ทำความดีร่วมกัน ช่วงที่ประทับใจมากที่สุด
- 4) ค้นหาความดีของเพื่อนและบุคคลในครอบครัว

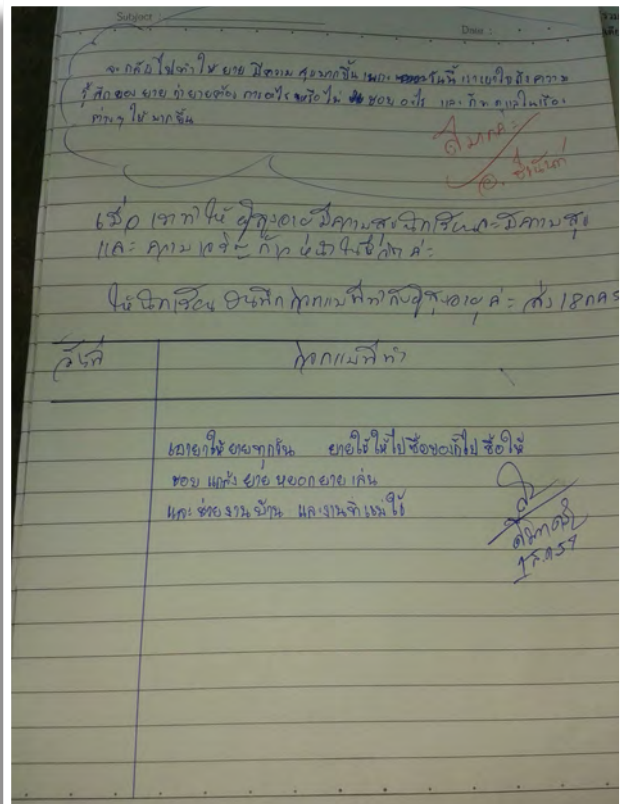
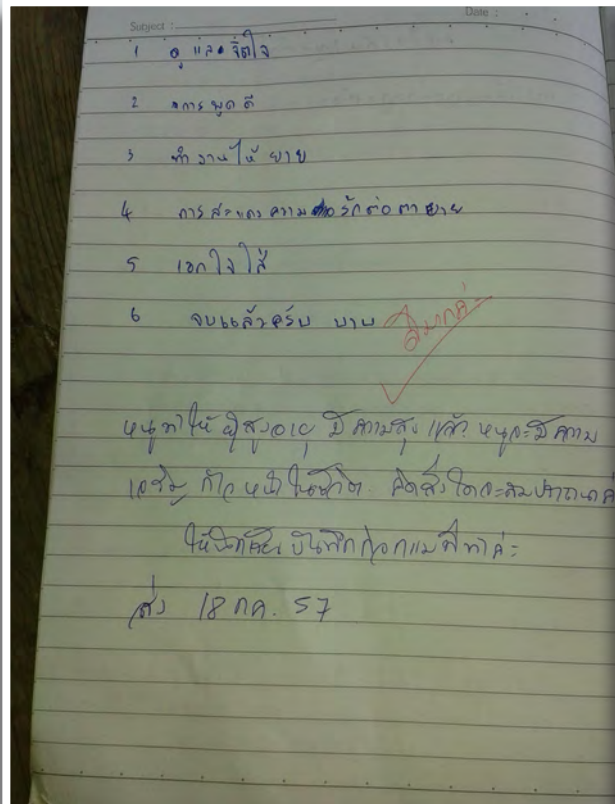


การอบรมเชิงปฏิบัติการ



- การกระตุ้นและส่งเสริมสัมพันธภาพในครอบครัว เป็นระยะเวลา 2 เดือน โดยการเยี่ยมบ้านหรือการโทรศัพท์ ทุก 2 อาทิตย์ สอบถามวัยรุ่นในการปฏิบัติกับผู้สูงอายุ หรือ

สอบถามผู้สูงอายุ และเสริมความรู้ที่บกพร่อง และให้วัยรุ่น บันทึกกิจกรรมที่ทำร่วมกับผู้สูงอายุ หรือสิ่งที่ทำดีให้กับผู้สูงอายุ และผู้วิจัยจะเสริมให้กำลังใจ



การบันทึกกิจกรรมของวัยรุ่น



การเยี่ยมบ้าน

4. รูปแบบครอบครัวที่มีผู้สูงอายุและวัยรุ่น

รูปแบบครอบครัวผู้สูงอายุและวัยรุ่น มีประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

- ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวมีผู้สูงอายุเป็นหัวหน้าครอบครัว จะมีฐานะเศรษฐกิจต่ำ

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวที่พ่อหรือแม่อาศัยอยู่กับลูกและผู้สูงอายุ มีจำนวน 6 ครอบครัว มีจำนวน 4 ครอบครัวที่ผู้สูงอายุเป็นหัวหน้าครอบครัว เนื่องจากพ่อหรือแม่ไปทำงานรับจ้างที่อื่น นานๆ จะกลับบ้าน ครอบครัวที่ผู้สูงอายุเป็นหัวหน้าครอบครัวจะมีฐานะเศรษฐกิจต่ำ หลานจะต้องช่วยหาเงิน โดยรับจ้างทำงานนอกบ้านช่วงวันหยุด หรือในช่วงเลิกเรียน ดังคำกล่าวของกลุ่มตัวอย่างวัยรุ่นคนหนึ่งว่า “...หนูไปเดินแดนซ์เซอร์ค่ะ ได้เงินเป็นค่าเล่าเรียน และบางส่วนก็ให้ยายด้วย...” (วัยรุ่นคนที่ 8) ในครอบครัวที่ยายเป็นหัวหน้าครอบครัว ยายก็ต้องประกอบอาชีพหาเลี้ยงครอบครัว “...ผมอยู่กับยาย นานๆ พ่อกลับมาบ้าน จะออกไปรับจ้างเก็บพริกหรือผักในวันหยุด และยายก็รับจ้างด้วย...” (วัยรุ่นคนที่ 17) นอกจากนั้นครอบครัวเหล่านี้ หลานอาจจะไม่ค่อยเชื่อฟังผู้สูงอายุ หลานอาจจะเที่ยวกับเพื่อนบ่อย ดังคำสัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุท่านหนึ่งว่า “...หลานมันหนีเที่ยวตอนยายไม่อยู่บ้าน ไม่ค่อยฟังใคร แต่ยายพูดเขาจะฟัง ยายต้องคอยเตือนตลอด...” (ผู้สูงอายุคนที่ 17) มีวัยรุ่นหญิงที่อยู่กับย่า ซึ่งพ่อแม่แยกทางกันจะชอบเที่ยวในวันหยุด จะไม่ค่อยเชื่อฟังยาย “...หลานชอบเที่ยว ย่าก็ดู...” (ผู้สูงอายุคนที่ 2)

- ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวที่พ่อหรือแม่ยังรับผิดชอบครอบครัว

จากกลุ่มตัวอย่างครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว ในครอบครัวมีแม่ ยาย และลูก 2 ครอบครัว โดยครอบครัวหนึ่งทำงานที่อื่นแต่กลับบ้านทุกอาทิตย์ เมื่อกลับบ้านจะทำกิจกรรมร่วมกับครอบครัวในช่วงวันหยุด และเลี้ยงดูในครอบครัว หลานจะช่วยเหลือผู้สูงอายุเหมือนที่แม่ทำ “...กินข้าวกับยาย ล้างจาน พายายไปวัด...” (วัยรุ่นคนที่ 3) ส่วนอีกครอบครัว มีอาชีพเกษตรกรรมทำงานที่บ้าน ครอบครัวนี้ แม่และยายจะทำไร่ และวันหยุดลูกจะไปช่วยทำ “...ทำกิจกรรมกับยาย คือนั่งดูทีวี กินข้าว ปั่นนวด และพายายไปวัด...” (วัยรุ่นคนที่ 4) ครอบครัวนี้ แม่จะดูแลลูกอย่างใกล้ชิดไปไหนไปด้วยกัน

- ครอบครัวที่มีบุคคล 3 วัย อยู่ร่วมกัน

จากการศึกษาครอบครัวที่มีบุคคล 3 วัยอยู่ร่วมกัน มีจำนวน 9 ครอบครัว และผู้สูงอายุเลี้ยงหลานตั้งแต่เล็ก 8 ครอบครัว ครอบครัวเหล่านี้จะมีลักษณะที่สำคัญ ได้แก่

- ผู้สูงอายุเลี้ยงหลานตั้งแต่เล็ก หลานจะมีความผูกพัน

จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างวัยรุ่นที่เรียนมัธยมศึกษาตอนต้น คือ มัธยมศึกษาปีที่ 1 และ 2 จำนวน 6 คน มีอายุระหว่าง 12-15 ปี ในบ้านจะทำกิจกรรมร่วมกัน โดยเฉพาะ

หลานวัยรุ่นตอนต้น ครอบครัวจะมีความผูกพันกัน หลานจะช่วยพ่อแม่หรือปู่ย่าตายายทำงานบ้าน ดังคำสัมภาษณ์ว่า “...ก็ช่วยย่าทำงานบ้าน เลี้ยงน้อง...” หรือ “...จะไปทำบุญด้วยกันกับย่า เช่น วันพระจะให้ปู่ไปส่งที่วัดและเมื่อทำบุญเสร็จแล้วก็ให้ปู่มารับกลับบ้าน รดน้ำต้นไม้ด้วยกันบางครั้ง...” (วัยรุ่นคนที่ 1) ผู้สูงอายุพูดถึงหลาน “...เป็นเด็กไม่ค่อยพูด กินง่าย มีโลกส่วนตัวสูง ชอบวาดรูประบายสี สนุกกับย่า นอนด้วยกัน เชื้อพัง เช่น รดน้ำต้นไม้รอบบ้าน...” (ผู้สูงอายุคนที่ 1) ในครอบครัวที่มีทั้งพ่อและแม่ ครอบครัวจะอบอุ่น หลานจะเชื่อฟังผู้สูงอายุ ไม่เกรง ดังคำกล่าว “...จะแสดงความรักใคร่โดยการหอมย่ำกอดกัน หรือบางครั้งย่าต้องออกไปงานตอนกลางคืน ถ้าย่ายังไม่กลับก็จะไม่ยอมนอน ต้องรออย่างจนกว่าจะกลับถึงบ้านเพื่อนอนพร้อมย่า เวลาย่าไม่สบายจะช่วยดูแลเป็นห่วงย่า ถ้ามาย่าว่ากินข้าวยัง จะบีบนวดให้ย่าและจะต้องทานข้าวกับย่า...” (ผู้สูงอายุคนที่ 1) ส่วนหลานที่ไม่ได้อยู่กับผู้สูงอายุตั้งแต่เล็กจะเหินห่างกับผู้สูงอายุ มีครอบครัวของนักเรียนมัธยมตอนปลาย พ่อจะปลูกบ้านให้ยาย อยู่ห่างจากบ้านพ่อแม่ประมาณ 100 เมตร ให้อยู่คนเดียว “...ยายเพิ่งมาอยู่เมื่อ 3 ปี แต่ก่อนอยู่กับน้าที่กรุงเทพฯ เขาชอบอยู่คนเดียว ผมเอาข้าวมาส่งเช้าเย็น ไม่ค่อยได้คุยกัน...” (วัยรุ่นคนที่ 9) ครอบครัวนี้จะไม่ค่อยได้ทำกิจกรรมร่วมกับผู้สูงอายุ

- พ่อแม่เป็นตัวอย่างที่หลานจะปฏิบัติกับผู้สูงอายุ

ในครอบครัวที่พ่อ แม่ ดูแลพ่อแม่ตนเองดี หลานก็จะจดจำและทำพฤติกรรมเหมือนกับพ่อแม่ ดังคำกล่าว “...รักยายมากและคิดว่าจะดูแลยายไปตลอดชีวิต...” (วัยรุ่นคนที่ 4) หรือ “...แม่เขาเลี้ยงฉันมาดี ฉันก็ช่วยเลี้ยงหลานบ้าง เด็กมันขยันเหมือนพ่อแม่...” (ผู้สูงอายุคนที่ 10) หรือ “...หลานคนนี้นิสัยดี ช่วยงานตลอด ไม่ดื้อ ไม่เกร เหมือนพ่อเขาตอนหนุ่มก็ไม่เกร...” (ผู้สูงอายุคนที่ 14)

- การทำกิจกรรมร่วมกันในครอบครัวก่อให้เกิดสัมพันธภาพที่ดี

ในครอบครัวที่อาศัยในชุมชนชนบทหรือกิ่งเมืองที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ส่วนใหญ่จะมีกิจกรรมที่ทำร่วมกันในครอบครัว เช่น การรับประทานอาหารพร้อมกัน ดูโทรทัศน์ด้วยกัน หรือบางบ้านปลูกผักสวนครัวหรือดอกไม้ หลานจะช่วยผู้สูงอายุหรือพ่อแม่รดน้ำต้นไม้ เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ก่อให้เกิดความผูกพันกันในครอบครัว ดังคำกล่าว “...กินข้าวด้วยกัน ล้างจาน พายายไปไหว้พระ...” (วัยรุ่นคนที่ 3) อีกรายกล่าวว่า “...นั่งดูทีวี รับประทานอาหารร่วมกัน ปั่นนวด ไปวัด และช่วยกันดูแลความสะอาดบ้าน...” (วัยรุ่นคนที่ 4) หรือ “...ครอบครัวเราจะกินข้าวพร้อมกันในมื้อเย็น และจะพูดคุยกันและสอนลูกหลาน...” (ผู้สูงอายุคนที่

11) และ “...บ้านผมจะกินข้าวพร้อมกันตอนเย็น และจะมานั่งคุยกันหน้าบ้าน...” (วัยรุ่นคนที่ 11) และหลานจะแสดงความเข้าใจผู้สูงอายุ โดยการช่วยเหลือสิ่งที่ตนเองทำได้เมื่อรู้ว่าย่ามีอายุมากแล้วจะช่วยเหลือเมื่อผู้สูงอายุทำไม่ถนัด ดังเช่น ย่าชายของ บางครั้งจะคิดเงินข้า หลานจะช่วย ดังคำกล่าว “...ย่าคิดตั้งค้ำของถูกเปล่า เดียวตั้งค้ำคิดให้...” (วัยรุ่นคนที่ 7)

- ผู้สูงอายุรักหลานและมีความสุขที่ได้อยู่กับครอบครัว

จากการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุที่อยู่ในครอบครัวส่วนใหญ่จะเลี้ยงดูหลานตั้งแต่เล็ก รักหลานอยากให้หลานเป็นคนดี ให้ตั้งใจเรียนหนังสือ มีความสุขที่ได้ดูแลหลาน ดังคำกล่าว “...มีความผูกพัน เพราะเลี้ยงมาตั้งแต่เล็ก รักมาก คอยอบรมสั่งสอนให้เป็นเด็กดี...” (ผู้สูงอายุคนที่ 1 3 และ 4) หรือดังคำกล่าว “...ผูกพันกับหลานมากเพราะเลี้ยงมาตั้งแต่เด็ก รักหลานมาก เพราะเป็นหลานคนเดียว เวลาไปไหนนานๆ หลานจะถามว่าไปไหนทำไมไปนานจัง คิดถึง...” (ผู้สูงอายุคนที่ 7) ในบางครอบครัวที่ผู้สูงอายุเพิ่งมาอยู่ด้วยประมาณ 3 ปี กล่าวถึงหลานว่า “...ให้ขยันเรียนหนังสือ รักหลาน...” (ผู้สูงอายุคนที่ 9)

5. การเปลี่ยนแปลงภายหลังการพัฒนาสัมพันธภาพ

การประเมินผลภายหลังการอบรมเชิงปฏิบัติการ การกระตุ้น และส่งเสริมสัมพันธภาพในครอบครัวเป็นเวลา 2 เดือน พบว่า

● คะแนนสัมพันธภาพระหว่างวัยรุ่นและผู้สูงอายุหลังการพัฒนาสูงกว่าก่อนพัฒนา ดังนี้

จากตารางที่ 1 พบว่า สัมพันธภาพระหว่างวัยรุ่นและผู้สูงอายุภายหลังการพัฒนาสูงขึ้นทั้งรายด้านและภาพรวม

● การสะท้อนจากผู้สูงอายุและผู้วัยรุ่นเมื่อได้รับการพัฒนาสัมพันธภาพ

วัยรุ่นคนที่ 4 เรียนชั้นม.1 เป็นครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวที่บ้านมีอาชีพเกษตรกรรม อยู่กับแม่และยาย ยายหุติง ช่วงแรกหลานจะตะโกนเสียงดังกับยาย แต่เมื่อได้เข้าร่วมกิจกรรมจะพูดเสียงทุ้มและให้ผู้สูงอายุพูด ดังคำกล่าว “...แต่ก่อนไม่เข้าใจว่ายายหุติงจึงพูดเสียงดังตะโกนใส่ยาย ตอนนี้จะพูดเสียงปานกลางไม่ตะโกน การเข้ากิจกรรมรู้สึกดีเพราะทำให้เข้าใจผู้สูงอายุมากขึ้น รู้ว่าอารมณ์ผู้สูงอายุเป็นอย่างไร และคิดว่าจะดูแลยายให้ดีที่สุด การทำกิจกรรมสัมพันธภาพทำให้เราอยู่ร่วมกับยายมากขึ้น ใส่ใจดูแลยายมากขึ้น...”

วัยรุ่นคนที่ 10 เพศชายเรียนอยู่ชั้นม.1 อาศัยในบ้านพักคนเดียว หลังคามุงด้วยสังกะสี ที่นายจ้างให้เฝ้าของในพื้นที่บิตามารดาทำงานก่อสร้างกับนายจ้างไปด้วย เด็กนักเรียนอยู่กับยาย พ่อแม่ และน้อง ซึ่งจากการสัมภาษณ์พบว่า ลักษณะของครอบครัวมีความสุขดี มีความรักความสามัคคี และการช่วยเหลือกันดี ลักษณะของวัยรุ่นเป็นเด็กดี ขยัน มีความรับผิดชอบ และช่วยเหลือครอบครัว ยายบอกว่า “...หลานเป็นเด็กดี เชื่อฟัง และช่วยเหลืองานบ้าน หุงข้าว ซักผ้า เก็บกวาดบ้าน และบิบนวดให้ยายตอนเย็นๆ...” “...แม่เขาเลี้ยงหลานมาดี ฉันทักช่วยเลี้ยงหลานบ้าง เด็กมันขยันเหมือนพ่อแม่...” (ผู้สูงอายุคนที่ 10) นอกจากนั้น ผู้สูงอายุก็สะท้อนความคิดเห็น โดย

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยสัมพันธภาพของวัยรุ่นและผู้สูงอายุแต่ละด้าน และภาพรวมก่อนและหลังการพัฒนา

สัมพันธภาพระหว่างวัยรุ่นและผู้สูงอายุ	ก่อนดำเนินการ		หลังดำเนินการ		ความแตกต่าง
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$
1. ด้านการมีกิจกรรมร่วมกัน	2.06	0.514	2.25	0.441	0.19
2. ด้านการสื่อสาร	2.42	0.353	2.52	0.235	0.10
3. ด้านความผูกพันรักใคร่	2.27	0.386	2.47	0.350	0.20
4. ด้านการให้กำลังใจและการช่วย	2.24	0.381	2.43	0.401	0.19
5. ด้านการเข้าอกเข้าใจซึ่งกันและ	2.52	0.390	2.71	0.238	0.19
สัมพันธภาพรวมทุกด้าน	2.30	0.307	2.48	0.281	0.18

มีความเข้าใจวัยรุ่นมากขึ้นเมื่อได้เข้าอบรมสัมพันธภาพ ได้แก่ “...หลานมันชอบไปเที่ยวกับเพื่อนก็ให้มันไป แต่ก็ยังเป็นห่วง...” (ผู้สูงอายุคนที่ 10) มารดาบอกว่า “...เขาเป็นเด็กขี้อ้อน ไม่ดี๊วว่านอน สอนง่าย มีขอไปเล่นเกมกับเพื่อน ก็ให้ไปและให้กลับเป็นเวลา เขาก็กลับมา...” วัยรุ่นกล้าในการแสดงความรักมากขึ้นภายหลังได้รับการอบรม เช่น “...ผมกล้าที่จะกอดยายและเชีอพิงยายมากขึ้น ผมแก้งยายแล้วยายก็หัวเราะ ผมนอนกับยายทุกคืน...” (วัยรุ่นคนที่ 10)

วัยรุ่นคนที่ 11 เพศชายเรียนชั้นม.1 ลักษณะบ้านชั้นเดียว หลังคามุงกระเบื้อง บิดามารดาทำอาชีพเก็บของเก่าขาย ยายขายข้าวโพดต้ม สิ่งของในบ้านจะวางไว้เป็นจุดๆ เต็มพื้นที่ ในบริเวณบ้าน การจัดวางของไม่ค่อยเรียบร้อย ลักษณะของครอบครัวมีความรัก ความอบอุ่น และมีความสุขดี บุคคลในครอบครัวจะคอยดูแลกันตลอด และจะพูดคุยปรึกษากันในเรื่องต่างๆ ลักษณะของวัยรุ่น เป็นเด็กดี มีความรับผิดชอบ เชื้อพิงช่วยงานบ้าน ไม่เกร ยายบอกว่า “...หลานมัน มันเป็นคนดีดี ไม่ดี๊ว บอกอะไรก็ฟัง และช่วยงานบ้านและงานของพ่อเขา...” มารดาบอกว่า “...เขาไม่ค่อยพูด แต่ช่วยงานดี ขยัน ไม่เกร ครอบครัวเราจะกินข้าวพร้อมกันในมือเย็น และจะพูดคุยกันและสอนลูกหลาน...” (ผู้สูงอายุคนที่ 11) และ “...บ้านผมจะกินข้าวพร้อมกันตอนเย็น และจะมานั่งคุยกันหน้าบ้าน...” (วัยรุ่นคนที่ 11) หรือ “...ยายไม่บ่นมันมากแล้ว แต่จะคอยเตือนบ่อยๆ...” (ผู้สูงอายุคนที่ 11) แสดงว่าการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุและวัยรุ่นมีการพัฒนาสัมพันธภาพได้ดีขึ้น

วัยรุ่นคนที่ 14 เพศชายเรียนอยู่ชั้นม.4 อาศัยในบ้านไม้ชั้นเดียว มีบ้านญาติพี่น้องอยู่ข้างๆ กัน 2 หลัง เด็กนักเรียนอยู่กับพ่อ พี่ชาย และพี่สะใภ้ ส่วนตากับยายจะอยู่บ้านข้างๆ จากการสัมภาษณ์พบว่า ลักษณะของครอบครัวมีความสุขดี มีความรักความสามัคคี และการช่วยเหลือกันดี ลักษณะของวัยรุ่น เป็นเด็กดี ขยัน มีความรับผิดชอบ และช่วยเหลืองานทางบ้าน ยายบอกว่า “...หลานคนนี้นิสัยดี ช่วยงานตลอด ไม่ดี๊ว ไม่เกรเหมือนพ่อเขาตอนหนุ่มก็ไม่เกร...” (ผู้สูงอายุคนที่ 14) บิดาบอกว่า “...เขาเป็นเด็กดี ขยัน ไม่ดี๊ว เชื้อพิง ช่วยงานขายของตามตลาดนัดเป็นประจำ...” “...ผมได้รู้หลายเรื่องเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ผมต้องพูดเบาๆ ไม่พูดเสียงดังกับยาย ผมต้องคอยดูแลยายตอนกินข้าว กินยา...” (วัยรุ่นคนที่ 14)

การอภิปรายผล มีดังต่อไปนี้

1. สัมพันธภาพระหว่างวัยรุ่นและผู้สูงอายุภายหลังการพัฒนาสูงขึ้นกว่าก่อนการพัฒนา

โดยปกติผู้สูงอายุและหลานมีความรักใคร่กัน แต่การเปลี่ยนแปลงตามสภาพของร่างกายของผู้สูงอายุมีการ

เปลี่ยนแปลง เช่น หงุดหงิด โมโหง่าย และถ้าต้องประกอบอาชีพหาเลี้ยงตนเองและครอบครัว ก็มีภาระเพิ่มขึ้น ส่วนวัยรุ่นก็มีพัฒนาการตามวัย สิ่งเหล่านี้แต่ละฝ่ายจะต้องเรียนรู้ซึ่งกันและกัน มีความเห็นอกเห็นใจกัน ปรับตัวเข้าหากัน ก็จะทำให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข นอกจากนั้น ผู้วิจัยจะกระตุ้นและส่งเสริมสัมพันธภาพในครอบครัว เป็นเวลา 2 เดือน และจะเสริมความรู้การกระทำสิ่งที่ดีต่อกันเพื่อให้มีสัมพันธภาพที่ดี ทั้งผู้สูงอายุและหลานมีความเข้าใจซึ่งกันและกันมากขึ้น ซึ่งการสื่อสารที่ดีก่อให้เกิดสัมพันธภาพที่ดี (กาญจนา แก้วเทพ, 2555)

2. ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวที่มีหัวหน้าครอบครัวเป็นผู้สูงอายุ จะมีฐานะเศรษฐกิจต่ำ

จากการศึกษาพบว่า ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว หรือครอบครัวที่พ่อหรือแม่ต้องไปทำงานที่อื่น ปล่อยให้ผู้สูงอายุดูแลหลานเพียงลำพัง ผู้สูงอายุประกอบอาชีพที่มีรายได้ไม่เพียงพอ หลานจะต้องทำงานนอกบ้าน ทำให้หลานอาจจะใกล้ชิดกับผู้สูงอายุน้อยลง หรือหลานออกไปเที่ยวกับเพื่อน ไม่ค่อยเชื้อพิงผู้สูงอายุ จากการสำรวจจำนวนครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุเป็นหัวหน้าครัวเรือนมีประมาณร้อยละ 21 และร้อยละ 22 ในปีพ.ศ. 2544 และพ.ศ. 2545 ตามลำดับ ประมาณ 4 ล้านครอบครัว นับได้ว่าเป็นอัตราที่สูง และในจำนวนนี้เป็นครัวเรือนในเขตชนบทประมาณร้อยละ 69 และร้อยละ 75 ในปีพ.ศ. 2544 และพ.ศ. 2545 ตามลำดับ ซึ่งครัวเรือนที่ผู้สูงอายุเป็นหัวหน้าครอบครัวนั้นมีโอกาสยากจนกว่าหัวหน้าครัวเรือนในวัยทำงาน และอาจมีผลกระทบต่อการสร้างและสัมพันธภาพระหว่างครอบครัวที่เคยมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติและมีความผูกพันกันอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะครอบครัวเริ่มสั่นคลอน คือ ปล่อยให้เด็กอยู่ตามลำพังมากขึ้นหรือสมาชิกในครอบครัวมีเวลาอยู่ด้วยกันน้อยลง การคุ้มครองทางสังคมสำหรับเยาวชนและผู้สูงอายุจะอ่อนแอลง เยาวชนจะพบปัญหาครอบครัวแตกแยก ครอบครัวไม่สมบูรณ์ อาจเกิดปัญหายาเสพติด อาชญากรรม อุบัติเหตุ และการสูญเสียชีวิต เป็นต้น (อมรา สุนทรธาดา และสุพัทธรา เลิศชัยเพชร, 2552)

3. ผู้สูงอายุเลี้ยงดูหลานตั้งแต่เล็ก หลานจะสนิทสนม มีความรักใคร่ ทำกิจกรรมในบ้านร่วมกัน

จากการศึกษานี้ ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุจะเลี้ยงหลานตั้งแต่วัยเด็ก ทำให้มีความสนิทสนมกัน จะเข้าใจกัน สอดคล้องกับการศึกษาของวันเพ็ญ แววิรุฑต์ ฐิติวัลค์ ธรรมไพโรจน์ และกรวรรณ สุวรรณสาร (2553) พบว่า นักเรียนที่อยู่กับผู้สูงอายุตั้งแต่เล็ก เนื่องจากไม่มีพ่อแม่ หรือพ่อแม่ไม่อยู่ไปทำงาน ไม่มีเวลาเลี้ยงดูลูก และภาระการเลี้ยงดูเด็กจึงอยู่ในการดูแลของผู้สูงอายุ ซึ่งมีฐานะเป็นปู่ตา ยาย นักเรียนกลุ่มนี้จะมีสัมพันธภาพที่ดีต่อผู้สูงอายุ ให้ความรักใคร่ สนิทสนม

และห่วงใยผู้สูงอายุมากกว่ากลุ่มนักเรียนที่มีบิดามารดาช่วยอยู่ด้วย ในขณะที่นักเรียนที่มีสัมพันธภาพระดับต่ำ กิจกรรมที่ทำให้กับผู้สูงอายุนั้นส่วนใหญ่จะทำให้เมื่อต้องร้องขอจากผู้สูงอายุหรือจากบิดามารดา โดยนักเรียนที่ตอบแบบสอบถามว่า สัมพันธภาพตนเองกับผู้สูงอายุไม่ดีนั้น เมื่อไปสัมภาษณ์ผู้สูงอายุกลับพบว่า ผู้สูงอายุมีความรักใคร่และเข้าอกเข้าใจหลานเป็นอย่างดี และสอดคล้องกับการศึกษาของอัยย์ณญา อวยวัฒน์วัชร (2550) พบว่าสัมพันธภาพในครอบครัว ได้แก่ ความรักใคร่ เคารพนับถือซึ่งกันและกัน เอื้ออาทรต่อกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน เป็นต้น โดยเฉพาะวัยรุ่นตอนต้นจะมีความผูกพันรักใคร่ผู้สูงอายุมากกว่าวัยอื่น วัยรุ่นตอนต้นซึ่งเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมีอายุระหว่าง 10-13 ปี ยังใกล้ชิดกับครอบครัว เชื่อฟังผู้ปกครอง จะแสดงความรักผู้สูงอายุที่เลี้ยงมา บางคนยังกอดหรือหอมกับผู้สูงอายุ แต่ขัดแย้งกับการศึกษาของสุจินดา ม่วงมี (2540) ศึกษาทัศนคติที่มีต่อผู้สูงอายุของนักเรียนมัธยมศึกษาหลักในเขตพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งตะวันออกในจังหวัดชลบุรี ฉะเชิงเทรา และระยอง พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีทัศนคติต่อผู้สูงอายุที่เอนเอียงไปทางบวกเพียงเล็กน้อย อาจเนื่องจากนักเรียนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีจำนวนน้อยเพียง 17 คน และอยู่อาศัยกับผู้สูงอายุตั้งแต่แรกเกิด และจากการศึกษาของซินนอตและคณะ (Sinnott, et al., 1993) ศึกษาทัศนคติของวัยรุ่นต่อพฤติกรรมของผู้สูงอายุพบว่า คนหนุ่มสาวที่มีทัศนคติในทางบวกต่อผู้สูงอายุ จะมีการปฏิบัติต่อผู้สูงอายุในทางบวกมากกว่าผู้ที่มีทัศนคติในทางลบ และยังมีการปฏิบัติต่อผู้สูงอายุในทางบวกมากเท่าไร ก็จะมีทัศนคติในทางบวกมากขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ สจ๊วตและคณะ (Stewart, et al., 2005) เรื่องความรู้และทัศนคติต่อผู้สูงอายุของนักศึกษาสาขาพยาบาลศาสตร์ สาขาอาชีวบำบัดและสาขากายวิภาคศาสตร์ จำนวน 213 คน พบว่านักศึกษาทั้ง 3 กลุ่ม มีความรู้และทัศนคติต่อผู้สูงอายุไม่แตกต่างกัน และพบว่านักศึกษายังมีเวลาในการอยู่ร่วมกับผู้สูงอายุมากเท่าไรก็จะทำให้มีทัศนคติสูงขึ้น ส่วนวัยรุ่นตอนกลางและตอนปลาย คือ ตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจะเริ่มเป็นผู้ใหญ่จะปรึกษาเพื่อนมากกว่าบุคคลในครอบครัว จากการศึกษาพบว่า การทำกิจกรรมร่วมกันในครอบครัวก่อให้เกิดสัมพันธภาพที่ดี สอดคล้องกับการศึกษาที่พบว่า สัมพันธภาพในครอบครัวที่ดีเกิดจากการดูแลเอาใจใส่กัน การทำกิจกรรมร่วมกัน ได้แก่ การรับประทานอาหาร ดูโทรทัศน์ ช่วยกันทำงานบ้าน (สายสุรี จุติกุล, 2540; มนัส วณิชขานนท์, 2550; บังอร เทพเทียน และคณะ, 2551 และอัยย์ณญา อวยวัฒน์วัชร, 2550) นอกจากนั้น ความเข้าใจซึ่งกันและกันนำไปสู่การมีสัมพันธภาพที่ดี จากการสัมภาษณ์หลานเมื่อรู้ว่ายายมีปัญหาอะไรจะช่วยเหลือ เช่น

ยายคิดสตางค์ไม่ถูกหลานจะช่วยเหลือ สอดคล้องกับการศึกษาของจิราพร ชมพิกุล และคณะ (2552) สัมพันธภาพในครอบครัวที่ดี ได้แก่ 1. มีความรัก ความเข้าใจ ความผูกพัน การดูแลเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน 2. การพูดคุยกัน 3. การปรองดอง ความสามัคคี ให้อภัยซึ่งกันและกัน เชื้อพ้องกัน ไว้วางใจซึ่งกันและกัน 4. ความรับผิดชอบในหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัว และมีความเคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกัน

4. พ่อแม่เป็นตัวอย่างที่หลานจะผูกพันกับผู้สูงอายุ

จากการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุได้รับการดูแลจากบุตรดีจะเป็นตัวอย่างให้หลานสนิทสนมและมีความรักผู้สูงอายุ ปัจจัยที่ทำให้ผู้สูงอายุกับวัยรุ่นสามารถอยู่ร่วมกันและมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกันได้ ปัจจัยหนึ่งคือการที่วัยรุ่นได้เห็นตัวอย่างการปฏิบัติของพ่อแม่ตนเองที่มีต่อผู้สูงอายุที่อยู่ในครอบครัว เช่น การให้การยอมรับ เอาใจใส่ดูแลทุกข์สุขของผู้สูงอายุทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม ตอบสนองความต้องการที่จำเป็นของผู้สูงอายุตามความเหมาะสม ให้เกียรติหรือให้ความสำคัญแก่ผู้สูงอายุ มีเวลาพูดคุยกับผู้สูงอายุในเรื่องต่างๆ และเป็นธุระในการพาผู้สูงอายุไปโรงพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย เป็นต้น ทำให้เด็กเกิดการเลียนแบบและปฏิบัติตามได้ ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีเซลล์กระเจกเงา ที่ได้อธิบายถึงกลไกการทำงานของเซลล์กระเจกเงาเกี่ยวกับการเลียนแบบว่า เมื่อมีการนำข้อมูลเข้า ได้แก่ พฤติกรรมของพ่อแม่ที่มีต่อผู้สูงอายุ เซลล์สมองจะจดจำและประมวลผลการแสดงออกมาทางอารมณ์ ท่าทางและการกระทำของบุคคลนั้น ทำให้เกิดความรู้สึกร่วมในประสบการณ์นั้นและเกิดเป็นพฤติกรรมเลียนแบบกลไกการเลียนแบบนี้จัดได้ว่าเป็นการทำงานอย่างเป็นเหตุเป็นผลกันของเซลล์กระเจกเงา (Gallese, 2003) จากการศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับสัมพันธภาพระหว่างนักเรียนชั้นมัธยมศึกษากับผู้สูงอายุในครอบครัว ได้แก่ เพศ สถานภาพทางเศรษฐกิจของครอบครัว และการรับรู้สัมพันธภาพระหว่างบิดามารดาหรือผู้ใหญ่ในครอบครัวที่มีต่อผู้สูงอายุในครอบครัว สามารถร่วมกันทำนายสัมพันธภาพระหว่างนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา และผู้สูงอายุในครอบครัวได้ร้อยละ 50 โดยการรับรู้สัมพันธภาพระหว่างบิดา มารดา หรือผู้ใหญ่ในครอบครัวที่มีต่อผู้สูงอายุในครอบครัวมีอำนาจในการทำนายสัมพันธภาพระหว่างนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา และผู้สูงอายุในครอบครัวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (วันเพ็ญ แว่ววิรุคูปต์ วิถีวัลค์ ธรรมไพโรจน์ และกรวรรณ สุวรรณสาร, 2553)

5. ผู้สูงอายุมีความรักหลานและมีความสุขที่ได้อยู่กับหลาน

ผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตนเองได้ดี และมีส่วนช่วยเหลือครอบครัว จะเกิดความรู้สึกมีคุณค่าและมีแรงจูงใจในการดูแลตนเอง มีกำลังใจในการดำเนินชีวิต มีความผูกพันรักใคร่หลาน

หลานวัยรุ่นซึ่งอยู่ในช่วงวัยเรียนมีการะดับพัฒนาการและความรับผิดชอบในเรื่องการศึกษาเล่าเรียนของตนอยู่แล้ว การใช้เวลาในการดูแลเอาใจใส่ผู้สูงอายุของลูกหลานในวัยนี้จึงถูกแบ่งเบาไปตามความจำเป็นที่ควรให้การช่วยเหลือ และส่วนใหญ่มักอยู่ร่วมกับลูกหลานมาตั้งแต่เล็ก หลานจึงบอกกับผู้สูงอายุส่วนใหญ่ใจดี การมีหลานที่คอยช่วยเหลือเหมือนกับเป็นแรงสนับสนุนทางสังคม จะทำหน้าที่เสมือนเป็นสื่อกลางที่คอยช่วยเหลือให้บุคคลสามารถเผชิญกับเหตุการณ์วิกฤติต่างๆ ในชีวิต (สุรีย์ กาญจนวงศ์, 2553)

6. ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวจะเปราะบาง

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว คือ มีพ่อหรือแม่อาศัยอยู่กับลูกและผู้สูงอายุ ร้อยละ 35.29 ซึ่งครอบครัวเหล่านี้ส่วนใหญ่หลานจะต้องออกไปประกอบอาชีพเพื่อเป็นค่าเล่าเรียนและจุนเจือครอบครัว หรือหลานอาจจะเกี่ยวกับเพื่อน ไม่ค่อยเชื่อฟังผู้สูงอายุ จะพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างหลานกับผู้สูงอายุจะลดน้อยลง การสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติได้สำรวจลักษณะของครัวเรือนไทยในปีพ.ศ. 2548 พบมีครอบครัวเดี่ยวร้อยละ 53.7 ครอบครัวขยายร้อยละ 32.5 ในจำนวนครอบครัวเดี่ยวนี้อยู่ด้วยกันพ่อแม่ลูกร้อยละ 33.1 และครอบครัวที่อาศัยอยู่ระหว่างสามีและภรรยาเท่านั้นร้อยละ 13.3 และอีกร้อยละ 7.3 เป็นครอบครัวที่มีเพียงพ่อหรือแม่คนเดียวคนหนึ่งอาศัยอยู่กับลูก (มนัส วณิชชานนท์, 2550) จากข้อมูลของกรมการปกครองของกระทรวงมหาดไทย ปัจจุบันประเทศไทยมีครอบครัว 20 ล้านกว่าครอบครัว มีการหย่าร้างกันมากขึ้น ชั่วโมงละ 10 คน อีกทั้งครอบครัวไทยมีแนวโน้มเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ในประเทศมีครอบครัวเดี่ยว 9 ล้าน 4 แสนครอบครัว ในจำนวนนี้เป็นครอบครัวที่พ่อแม่ลูกอยู่ด้วยกันประมาณ 5 ล้าน 6 แสนครอบครัว เป็นครอบครัวที่เหลือพ่อหรือแม่เลี้ยงลูกฝ่ายเดียวประมาณ 1 ล้าน 3 แสนครอบครัว ครอบครัวประเภทนี้เสี่ยงต่อปัญหาความเปราะบางและความสัมพันธ์ในครอบครัว (กรุงเทพธุรกิจออนไลน์, 2551) และครอบครัวที่มีการหย่าร้างกัน หม้ายหรือแยกกันอยู่ มีโอกาสที่ครอบครัวจะมีสัมพันธภาพไม่ดี หรือต่ำกว่าครอบครัวที่กำลังอยู่ในภาวะสมรสคู่ (อุมาภรณ์ ภัทร วาณิชย์ และภาณุไย พุ่มไทรทอง, 2552)

ผลกระทบและคุณค่าที่ได้จากการวิจัย

1. การสร้างสัมพันธภาพระหว่างวัยรุ่นและผู้สูงอายุ ซึ่งมีวัยที่แตกต่างกัน และ 2. วัยนี้จะเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกายจิตใจ อารมณ์และสังคม จะต้องให้แต่ละฝ่ายรู้การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของกันและกัน จะทำให้มีความเข้าใจกันมากขึ้น จะก่อให้เกิดความเห็นใจและช่วยเหลือกันและกัน

2. พ่อแม่ในครอบครัวเป็นตัวอย่างที่ดีกับบุตรในการมีสัมพันธภาพแก่ปู่ย่าตายายในบ้าน ดังนั้นควรสอนผู้ที่จะเป็นพ่อแม่ว่าจะต้องปฏิบัติในสิ่งที่ดีกับพ่อแม่ตน เป็นสิ่งที่ดีกว่าการใช้คำพูดสอนลูก

3. ทีมผู้วิจัยได้เห็นครอบครัวหลากหลาย ซึ่งเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่จะนำไปสอนนักศึกษาพยาบาลในการดูแลผู้สูงอายุ

ข้อเสนอแนะ

1. เชิงนโยบาย

การนำวิจัยไปใช้ประโยชน์

- เสนอแนะโรงเรียนว่า ควรมีนโยบายการสอนนักเรียนในเรื่องสัมพันธภาพระหว่างผู้สูงอายุและวัยรุ่นในหลักสูตร เพื่อให้นักเรียนเห็นความสำคัญในการดูแลผู้สูงอายุในครอบครัว

- นักพัฒนาชุมชนควรสานต่อสัมพันธภาพระหว่างผู้สูงอายุและวัยรุ่นในชุมชน โดยการทำกิจกรรมที่ส่งเสริมสัมพันธภาพในครอบครัว

2. การนำผลไปใช้เชิงปฏิบัติการ

- เผยแพร่ผลงานวิจัยเพื่อชุมชนอื่นนำไปใช้ประโยชน์

- การฝึกอบรมเยาวชนในโรงเรียนอื่น หรือในชุมชน โดยการจัดกิจกรรมการสร้างสัมพันธภาพกับผู้สูงอายุ

3. ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป

- ควรศึกษาวิจัยในตำบลอื่นเพื่อให้เห็นสถานการณ์ของครอบครัวในอนาคตเพื่อการดูแลผู้สูงอายุในครอบครัว

- ควรศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของพ่อแม่ และวัยรุ่นที่มีต่อผู้สูงอายุในครอบครัว

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักบริหารโครงการส่งเสริมการวิจัยในอุดมศึกษาและพัฒนา มหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ทีมผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ณ ที่นี้ และขอขอบคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐมที่สนับสนุน และอำนวยความสะดวกในการทำวิจัย และขอขอบคุณกลุ่มตัวอย่างทุกท่านที่ให้ความร่วมมือจนทำให้งานวิจัยสำเร็จ

เอกสารอ้างอิง

- กรุงเทพธุรกิจออนไลน์. 2551. **ครอบครัวกับผู้สูงอายุ**. จาก <http://reviewselderlyfamily.weebly.com/>. สืบค้นวันที่ 1 ตุลาคม 2557.
- กาญจนา แก้วเทพ. 2555. "การสื่อสารกับผู้สูงอายุ" ใน กาญจนา แก้วเทพ นันทกา สุธรรมประเสริฐ เอกธิดา เสริมทอง ผู้คนที่หลากหลายในการสื่อสาร : เด็ก สตรีและผู้สูงอายุ. ฝ่ายวิชาการ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- จิราพร ชมพิกุล และคณะ. 2552. **รายงานวิจัยสัมพันธภาพในครอบครัวไทย**. สถาบันพัฒนาสาธารณสุขอาเซียน : นครปฐม.
- เทศบาลตำบลโพรงมะเดื่อ. 2556. "ศักยภาพและทุนทางสังคมของเทศบาลตำบลโพรงมะเดื่อ". ใน **รวมพลังเครือข่ายชุมชนท้องถิ่นสร้างสุขภาวะอย่างยั่งยืน**. เอกสารอัดสำเนา 145 หน้า.
- เทศบาลตำบลโพรงมะเดื่อ. 2557. **ข้อมูลพื้นฐาน**. จาก <http://www.pmd.go.th>. สืบค้นวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2558.
- บังอร เทพเทียน และคณะ. 2551. **ปัจจัยที่สัมพันธ์กับครอบครัวเข้มแข็ง**. *วารสารสาธารณสุขและการพัฒนา*, 6(2), 25-38.
- พนม เกตุมาน. 2550. **พัฒนาการวัยรุ่น**. จาก www.psychlin.co.th. สืบค้นวันที่ 18 สิงหาคม 2556.
- มนัส วนิชขานนท์. 2550. **ความอบอุ่นของครอบครัวไทยความสุขที่ยั่งยืน**. *วารสารเศรษฐกิจและสังคม*, 6 (1), 26-33.
- วันเพ็ญ แว่ววิรุฑต์ วิถีวัณธุ์ ธรรมไพโรจน์ และกรวรรณ สุวรรณสาร. 2553. **รายงานการวิจัยรูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างสัมพันธภาพระหว่างนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาและผู้สูงอายุในครอบครัวระยะที่ 1**. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม : นครปฐม.
- ศรีทัตทิมา รัตนโกศล. 2527. **สัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว** รวมบทความวิทยุเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการครอบครัวและเด็กและอื่นๆ. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ : กรุงเทพฯ.
- ศรีเมือง พลังฤทธิ์. 2547. **การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยตนเอง ครอบครัว และชุมชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**. จาก www.Dric.nrct.go.th. สืบค้นวันที่ 10 สิงหาคม 2556.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. 2552. **ครอบครัวกับผู้สูงอายุ**. จาก <http://reviewselderlyfamily.weebly.com> สืบค้นวันที่ 1 ตุลาคม 2557.
- ศิริพันธุ์ สาธิตย์. 2551. **การพยาบาลผู้สูงอายุ ปัญหาที่พบบ่อยและแนวทางในการดูแล**. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : กรุงเทพฯ.
- สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล. 2552. **รายงานการวิจัยสัมพันธภาพในครอบครัวไทย**. สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน : นครปฐม.
- สนธิ สมครการ. 2539. **มีเงินก็นับว่าน้องมีทองก็นับว่าพี่ : ระบบครอบครัวและเครือญาติไทย (พิมพ์ครั้งที่ 3)**. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ : กรุงเทพฯ.
- สมศักดิ์ ชุณหะวัณ (บรรณธิการ). 2552. **รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2551**. บริษัท ทีคิวพี จำกัด : กรุงเทพฯ.
- สายสุรี จุติกุล. 2540. **การพัฒนาครอบครัว (ฉบับที่ 2)**. อัมรินทร์พรินดิ้งแอนด์พับลิชชิง : กรุงเทพฯ.
- สุจินดา ม่วงมี. 2540. **ทัศนคติที่มีต่อผู้สูงอายุของนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในโรงเรียนมัธยมหลักในเขตพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก**. ภาควิชาการศึกษาอกระบบ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สุริยเดว ทรีปาตี. 2553. **พัฒนาการและการปรับตัวในวัยรุ่น**. จาก <http://www.xn--72c5bt4aq4a6bcb2n.net/>. สืบค้นวันที่ 18 สิงหาคม 2556.
- สุรีย์ กาญจนวงศ์. 2553. **จิตวิทยาสุขภาพ**. โรงพิมพ์มูลนิธิหมามุกุฎราชวิทยาลัย : นครปฐม.
- อนุกุล บุญรักษา. 2554. **การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักภาวะ 4 ของกองบัญชาการมณฑลทหารบกที่ 31**. หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อบต.โพรงมะเดื่อ. 2557. จาก <http://www.prongmadua.org/contact.aspx>. สืบค้นวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2557.
- อมรา สุนทรธาดา และสุพัตรา เลิศชัยเพชร. 2552. **ครอบครัวกับผู้สูงอายุ**. จาก www.reviewselderlyfamily.weebly.com/. สืบค้นวันที่ 20 กย. 2557.
- อรอนงค์ กุลณรงค์ และคณะ. 2555. **ความพร้อมในการดูแล สัมพันธภาพในครอบครัว และความเครียด ในบทบาทผู้ดูแล ผู้ป่วยมุสลิมโรคหลอดเลือดสมอง**. *วารสารพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์*, 4 (1), 14 — 27.
- อัยยฉญา อวยวัฒน์ฐกร. 2550. **สัมพันธภาพในครอบครัวกับความพึงพอใจในชีวิตครอบครัวของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม**. วิทยานิพนธ์ตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต. วิชาเอกการพัฒนาครอบครัวและสังคม สาขาวิชามนุษยนิเวศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- อุมาภรณ์ ภัทรวาณิช และภาวไนย พุ่มไทรทอง. 2552. **สัมพันธภาพครอบครัว: อะไรคือปัจจัยที่เกี่ยวข้อง**. ใน ชาย โพธิ์สิตา และสุชาดา ทวีสิทธิ์. **ครอบครัวไทยในสถานการณ์เปลี่ยนผ่านทางสังคมและประชากร**. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล : นครปฐม, หน้า 184-193.
- Gallese, V. 2003. The intention attunement hypothesis the mirror neuron system and its role in interpersonal relationships. In S. Wermter et al. (Eds.) : *Biomimetic neural learning*, LNAI 3575. page 19-30.
- Institute for Population and Social Research, Mahidol University. (2010). *Elderly*. www.ipsr.mahidol.ac.th. Access On 8 August 2014.
- McDowell I. & Newell C. 1987. *Measuring health: A guild to rating scales and questionnaires*. Oxford University : New York.
- Sinnott, j. D, et.al. 1993. *The effect of attitude toward the elderly on behavior toward older adult*. Research Report, April.
- Stewart, J.J., et al. 2005. *Knowledge and attitudes toward older people : New Zealand student entering health professional degree*. *Physical & occupational therapy in Geriatric*, 23 (4), 25-36.